

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ב' / גליון כ"א
ערש"ק פרשת תולדות
ה'תשס"ה

איגוד תלמידי הישיבות

יר"ל ע"י מערכת 'לקראת שבת'
שע"י איגוד תלמידי הישיבות
כתובת המערכת:

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915

טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

פתיח דבר

ברגשי גיל וכבוד הננו מתכבדים להגיש לפום רבנן ותלמידהון שוחרי התורה ולומדיה קונטרס "לקראת שבת" (גליון כ"א) שגם הוא כקודמיו אוצר בלום מתוך רבבות עיני חידוש וביאור של תורת נשיא ישראל ומנהיגו כקש"ת אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א דהוי באופן ד'רחבה מני ים וכו'"

הקונטרס נחלק ל- ג' מדורים: 'מקרא אני דורש' – דרוש וחידוש בפשוטו של מקרא, 'יינה של תורה' - טעימה ממעיינות פנימיות התורה על הפרשה ו'חידושי סוגיות' – עיונים וביאורים ברמב"ם ובסוגיות הקשורים להפרשה.

בתור תוספת מובא בזה המדור 'דרכי החסידות' והוא ליקוט נפלא משיחותיו וכתביו של כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"צ נ"ע מליובאוויטש הידועים בסגנונם ותוכנם המיוחד המתאר את דרכי החסידים הקדמונים ומנהגיהם בקודש, בענין אהבת ואחדות ישראל.

תפילותינו לבורא עולם שבזכות תוספת זו בלימוד התורה נזכה לקיום היעוד ד'תורה חדשה מאיתי תצא' ו'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים' במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
איגוד תלמידי הישיבות

מקרא אני דורש

הצורך בג' הפירושים ב- "ותכהינה עיניו"

הביאור בכך ש"ותכהינה עיניו" אינו בגלל ש"כי זקן יצחק"
וצריכותא נפלאה ב-ג' הפירושים שמביא רש"י ע"כ.

א. על הפסוק "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" מביא רש"י שלושה פירושים לגבי הסיבה ל"ותכהין": בעשנן של אלו (שהיו מעשנות ומקטרות לע"ז), דבר אחר: כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשוחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כוהו עיניו. דבר אחר" כדי שיטול יעקב את הברכות. ואין מובן:

א) בפשטות נראה שהסיבה מובאת בתורה עצמה, כנאמר לפני כן: "ויהי כי זקן יצחק", וכתוצאה מכך היה - ש"ותכהין עיניו מראות", כפי שכתוב לגבי יעקב אבינו "ועיני ישראל כבדו מזוקן", וכפי שרואים במציאות שכח הראיה נחלש מזקנה. ואם כך, מדוע מחפש רש"י סיבות אחרות?
ב) בכל מקום שרש"י מביא שני פירושים או יותר, הרי זה מפני שבכל פירוש יש קושי שאיננו בפירוש האחר. גם סדר הפירושים מדויק: הקושי בפירוש השני גדול מהקושי בפירוש הראשון, והקושי בפירוש השלישי גדול מן השני. - יש להבין: מהם הקשיים בשלושה פירושים אלו ומה הסיבות לדירוג האמור בקשיים?

ג) כאמור מספר פעמים, במקום שמביא רש"י שלושה פירושים, הרי שבנוסף לקושי הקיים על כל פירוש בנפרד ושאיננו קיים באחרים, יש קושיא גם על כל שנים מהפירושים ביחד, שבגללו יש צורך בפירוש השלישי שעליו אין הקושי הזה קיים, שאילולא כן אין צורך בשלושה פירושים. - צריך איפה למצוא בפירוש רש"י שלפנינו גם את הקושי המשותף לכל שני פירושים ביחד, וכיצד הוא מתורץ בפירוש השלישי.

ב. הסיבה לכך שרש"י אינו מקבל את ההסבר הפשוט ש"ותכהין" היתה תוצאה מ"זקן יצחק" היא: בפרשה הקודמת נאמר "ויברך אלוקים את יצחק", ורש"י מפרש: נתיירא (אברהם) לברך את יצחק. . . אמר יבוא בעל הברכות ויברך. . . ובא הקב"ה ובירכו.

מתעוררת איפה השאלה: כיצד ייתכן שלאחר ברכת יצחק על ידי הקב"ה בעצמו, יוצר מצב של "ותכהין עיניו", הגורם לאדם צער ויסורים, עד כדי כך - כפי שכותב רש"י בהמשך - שמפני זאת הוא היה "כמת"? ברור, שכיון שהקב"ה בעצמו - בעל הברכות - ברך את יצחק, לא היתה הזקנה צריכה להזיק לו כל כך, שיהיה חמישים ושבע משנותיו חשוב "כמת"! ובמיוחד כאשר גיל מאה ועשרים ושלוש שנים לא נחשב כזקנה מופלגת כל כך בתקופה ההיא. (ובמיוחד שאין מוצאים זאת אצל אף אחד מן האנשים המוזכרים עד עתה, למרות שרבים מהם חיו הרבה יותר ממאה ועשרים ושלוש שנים).

לפיכך מביא רש"י סיבות ל"ותכהין". כלומר, עקב ברכת הקב"ה ליצחק, לולא התערבות ענינים אחרים, אכן היה אל יצחק כאצל משה רבינו, מצב של "לא כהתה עינו". אבל כאן השפיעו, סיבות צדדיות שגרמו ל"ותכהין עיניו".

ג. קושי זה, כיצד ייתכן שיצחק, אשר הקב"ה בעצמו ברכו, יסבול מכהות עיניים, מתעורר מיד כאשר לומדים את הפסוק "ותכהין עיניו מראות". לכן סביר להניח שהתשובה לשאלה זו רמוזה בפסוקים עצמם. וכיון שהפסוק "ותכהין עיניו מראות" בא בהמשך לפסוק המספר על נשי עשו, שהיו "מורת רוח ליצחק ורבקה" מפני שעבדו עבורה זרה, סביר שבסמיכות זו רמוזה הסיבה ל"ותכהין".

לכן קובע רש"י את הפירוש ש"ותכהין" נגרם בגלל "עשנן של אלר" מיד בתחילה, כפירוש עיקרי משום שהוא רמוז ע"י הפסוקים עצמם, בעוד אשר לפי שני הפירושים האחרים אין סיבה רמוזה בפשטות הפסוקים.

ד. אך למרות זאת, הוכרח רש"י להביא את שני הביאורים האחרים משום שבפירוש הראשון ישנם שני קשיים:

(א) מובן שנשי עשו לא גרו ביחד עם יצחק, אלא היתה להן דירה נפרדת, מובן שאת מעשיהן ש"היו עובדות עבודה זרה" ו"מעשנות. . ." הן עשו בדירה שלהן, ואם כך, אין מסתבר כל כך לומר ש"עשנן של שלו" בדירתן הזיק ליצחק בדירתו.

(ב) ועוד קשה, דמדוע הזיק "עשנן" רק ליצחק, ולא לרבקה?

ובגלל שני קשיים אלו מוכרח רש"י להביא את הפירושים האחרים.

ה. הקושי הקיים על כל אחד משני הפירושים האחרים - (א) "כשנעקד על גבי המזבח. . . וירדו

דמעוניהם על עיניו". (ב) "כדי שיטול יעקב את הברכות" (בנוסף לקושי המשותף להם, שאינם רמוזים בפסוק) הוא:

בפירוש השני קשה: תוכן הפירוש ("נפתחו השמיים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעוניהם . . לפיכך כהו עיניו") הוא דרש, ולא כדרכו של רש"י בפירושו על התורה - פשוטו של מקרא.

ועל הפירוש השלישי התמיהה גדולה יותר: כיצד ייתכן שהקב"ה יכה את ראיתו של יצחק למשך שנים כה רבות, כדי שאחר -יעקב- יקבל את הברכות? הרי הרבה דרכים למקום, ובוודאי היתה לקב"ה דרך אחרת שבה היה יכול יעקב לקבל את הברכות.

זהו קושי גדול הרבה יותר מן הקושי על הפירוש השני, כי גרימת יסורים לאדם למען טובת זולתו נראית כהיפך היושר, דבר שאי אפשר לחלוטין לשייכו להקב"ה - ולכן קובע רש"י פירוש זה לאחר הפירוש השני.

1. כאמור, יש בכל אחד מן הפירושים האחרים. במילים אחרות: לכל שני פירושים ביחד יש אותו קושי, שאינו קיים בפירוש השלישי.

היתרון העיקרי שבפירוש הראשון על פני שני האחרים הוא, כאמור, שרק הוא רמוז בפסוקים. המעלה של הפירוש השני על פני הפירוש הראשון והשלישי היא: לפי כל הפירושים היה "ותכהין" הגורם למסירת ברכות יצחק ליעקב. בפירוש הראשון והשלישי נגרם "ותכהין" על ידי פגם וגנות (לפי הפירוש הראשון בגלל עשן של עבודה זרה. ולפי השלישי - מפני שיצחק רצה לברך את עשו) ויצא, שעניינים של גנות וחסרון גרמו... לברכות! ואילו לפי הפירוש השני, להיפך: "ותכהין" נגרם על ידי מעלתו של יצחק - בגלל העקידה.

גם לפירוש השלישי יש יתרון על פני שני הראשונים:

לפי שני הפירושים הראשונים יוצא, ש"ותכהין עיניו מראות" נגרם זמן רב לפני "זקן יצחק". שהרי, כשנשא עשו את הנשים החתיות בהיותו בן "ארבעים שנה", היה יצחק בן מאה שנה (כי כשנולד היה יצחק בן שישים שנה). ולפי הפירוש השני, שהדבר נגרם מדמעות המלאכים, ארע הדבר אף לפני כן - כאשר היה יצחק בן שלושים ושבע שנים.

מתעוררת השאלה: מדוע כתוב בתורה קודם "כי זקן יצחק" ואחר כך "ותכהין" הרי לפי שני הפירושים הראשונים צריך היה הסדר להיות הפוך, לפי סדר המאורעות?

לכן מביא רש"י פירוש שלישי, "כדי שיטול יעקב את הברכות", שלפיו מובן הסדר בתורה: "ויהי כי זקן יצחק" ולכן הוא רצה לתת את הברכות לעשו, ולפיכך - "ותכהין . . .", כדי שיעקב יקבל את הברכות".

2. אחת ההוראות הנלמדות מהפירוש השלישי של רש"י היא עד כמה יש להקפיד על אי אמירת לשון הרע:

לכאורה: כדי שיעקב יקבל את הברכות היתה להקב"ה דרך פשוטה ביותר - לגלות ליצחק שעשו הוא רשע, ואז הוא בוודאי יתן את הברכות ליצחק!

אודות נשי עשו כבר ידע יצחק שהן עובדות עבודה זרה (אך הוא חשב שעשו אינו אשם בכך, כי אין ביכולתו להשפיע עליהן), וגם לגבי עשו עצמו כבר ידע יצחק ש"משהו" אינו כשורה עמו - "אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו".

ואם כך, בזמן שבין כך ובין כך היה ליצחק איזשהו חשד כלפי עשו, היה הקב"ה יכול לגלות לו את הכל, שעשו רשע, ולא היה צורך להזדקק ל"ותכהין" של יצחק.

מכך רואים עד כמה צריך להתרחק ולהימנע מאמירת לשון הרע: יצחק היה במשך חמישים ושבע שנים "כלוא בבית" ו"כמת", וכל זאת כדי למנוע לשון הרע על יהודי, ואפילו על ישראל מומר.

ואם כך הדבר בקשר לעשו, הרי על אחת כמה וכמה בקשר ליהודים שלאחר מתן תורה, לאחר שהקדוש ברוך הוא אמר **לכל** יהודי "אנכי הוי' אלוקיך", שאצל כל יהודי נעשה "אנכי הוי'" ל"אלוקיך" - לכוחו וחיותו.

(לקוטי שיחות חלק ט"ו שיחה ג' לפר' תולדות)

יינה של תורה

"בגו עיטפי' דיצחק"

ביאור מהותו הפנימית של עשו הרשע

אילו הם "תולדות יצחק"? הווי אומר: "יעקב ועשו האמורים בפרשה" – לא עשו כפי שהי' בפועל (ח"ו), אלא עשו האמור בפרשה – ענינו האמתי של עשו, כפי שהוא ע"פ התורה

א. בענין עשו הרשע, מצינו בדחז"ל (תיב"ע ויחי נ, יג. ועוד) מעשה נורא, אשר בשעה שנשאו בני יעקב את מיטת אביהם לקבורה, יצא עשו הרשע מהר שעיר וחיליות רבים עמו ולא הניח את יוסף לקבור את אביו במערת המכפלה. ואזי "רמז לחושים בר דן ונטל סייפא וקטע רישי' דעשו רשיעא, והוה רישי' דעשו מתגלגל, עד דעל לגו מערתא ואתנח בגו עיטפי' [בחיקו] דיצחק". ולכאורה מעשה זה תמוה הוא במאד, דהא קי"ל (סנהדרין מז, א) "אין קוברין רשע אצל צדיק", ואיך סיבב הקב"ה שייקבר "רישי' דעשו רשיעא" בחיקו של יצחק? תירה מזו: בגמ' שם מובא מעשה מדברי הנביאים (מ"ב יג, כא), אשר פעם הושלך לקברו של אלישע גופו של נביא שקר, וע"מ שלא ינוח גופו של רשע אצל הצדיק, נעשה נס ונביא השקר קם לתחי'! ומבואר שענין זה ש"אין קוברין רשע אצל צדיק" הוא חמור עד כדי כך, אשר ראוי לעשות עבור זה נס יוצא מן הכלל לגמרי (כדאיתא בתענית ב, סע"א) דתחיית המתים לא נמסר ביד שליח, אלא הוא בידו של הקב"ה בעצמו). ועפ"ז גדלה הקושיא ביותר – איך הניח הקב"ה לראשו של עשו הרשע שיהי' מונח "בגו עיטפי' דיצחק"?!

ב. ולהבין זה יש להקדים תחלה ביאור ענינו של עשו. דהנה אף ש"אברהם יצא ממנו ישמעאל" ו"יצחק יצא ממנו עשו" – "יצא" מל' יציאה ופירוד (כדאיתא בלקו"ת ואתחנן ה, א), מ"מ מצינו חילוק ביניהם – דישמעאל אינו בכלל ישראל, ואע"פ שעשה תשובה בחייו, אינו נחשב מזרע אברהם כלל, וכדכתיב "לא יירש בן האמה הזאת כו"; משא"כ עשו, הנה אף שלא עשה תשובה

ומת ברשעו, מ"מ לא הוי אלא "ישראל מומר" (כדאיתא בקידושין יח, א), ויש לו ייחוס אחר יצחק אביו, וכפרש"י ריש פרשתנו "ואלה תולדות יצחק – יעקב ועשו האמורים בפרשה".
ומובן מזה, דענינו של עשו אינו רע מצ"ע, ובאמת ה' ביכלתו להידמות לאבותיו, וכמפורש בילקוט עה"פ "ויגדלו הנערים": "האדם הגדול בענקים . . הגדול אלו אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים . . ועשו ה' בכלל, אלא **שקלקל במעשו**".

ויש לתמוה, איך יתיישב כהנ"ל עם מחז"ל (ב"ר פס"ג, ו. הובא בפרש"י עה"ת) עה"פ "ויתרוצצו הבנים בקרבה" – "כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודת אלילים, עשו מפרכס לצאת", דמשמע שענינו של עשו (עוד **קודם שנולד**) הוא המשיכה לרע ולע"ז?
ג. והביאור בזה:

מבואר בשמונה פרקים להרמב"ם, דישנס ב' אופנים בעבודת ה': אופן הא' הוא "החסיד המעולה", שמלכתחילה אינו מתאוה אלא לעניני טוב וקדושה, ואופן הב' – "הכובש את יצרו", היינו שמטבעו הוא מתאוה אל הפעולות הרעות, אלא שכובש את יצרו ואינו מוציא תאוותו אל הפועל.
ומהחילוקים בין ב' אופני עבודה אלו, דעבודתו של "החסיד המעולה" מוגדרת לתחומי הקדושה בלבד, ואין לו עסק עם עניני העולם; משא"כ "הכובש את יצרו" עבודתו היא בעוה"ז גופא, שהוא מקום העלם והסתר על כל עניני קדושה, ותפקידו הוא להתגבר על כל המניעות ועיכובים דעוה"ז, להכניעם ולכובשם.

וע"פ הידוע אשר "מעשה אבות סימן לבנים", י"ל דהמקור לשני אופני עבודה אלו בבנ"י הוא משני בניו של יצחק: יעקב ענינו הוא "החסיד המעולה" – "איש תם יושב אהלים", עבודה באהלי תורה ומצוות' ללא שייכות לעניני רע (ולכן הרי הוא "מפרכס לצאת" דוקא בשעה שאמו עוברת על פתחי תורה); ועשו, "איש יודע ציד איש שדה", הוא בהתאם לאופן העבודה ד' כובש את יצרו", דמטבעו הוא מתאוה דוקא ל"פתחי עבודה זרה", ועבודתו היא להתגבר על יצרו ולכבושו.

וזהו "ויגדלו הנערים, **ועשו היה בכלל**", וכדאיתא בזהר "סיטרא דאברהם גרים לון [לשניהם] לאתגדלא, וזכות'י סייע לון" – אלא שאין אופני "גדילתם" (הרוחנית) דומים זל"ז: דרך עבודתו של יעקב היא בהיותו "יושב אהלים", עלי' מדרגא לדרגא **בקדושה גופא** (ללא שייכות לעניני עוה"ז); משא"כ עשו, עיקר עבודתו היא בהיותו "איש שדה" (למעליותא) – התעסקות בעניני עוה"ז ע"מ לגבור עליהם ולהכניעם. ומהאי טעמא ה' "יודע ציד", כפרש"י בכ"מ "לצוד ולרמות" – כלומר שהתעלותו בקדושה היא באופן של "רמאות" כביכול, היינו שבאה מתוך עניני עוה"ז שמתעסק בהם, ע"י שמתגבר ו"כובש" אותם, ועד שמהפכם לקדושה (בדוגמת ענין "זדונות נעשו לו כזכיות").

אלא שבהיות עשו בעל בחירה חפשית, הנה לאחר זמן (לאחרי מיתת אברהם. – ב"ב טז, ב) קלקל במעשו, ונעשה "איש יודע ציד איש שדה" **בפשטות** – יצא לתרבות רעה.
ד. וי"ל דזהו הרמז בפרש"י ריש פרשתנו "ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה",

והיינו ששניהם, בין יעקב ובין עשו, הם "תולדות יצחק" (והם ב' אופני עבודה הנמשכים ממנו); אבל לא ח"ו כפי שהי' עשו בפועל, דזה ודאי שהנהגתו של עשו היתה **רע גמור**, ופשיטא שאין שייך לכנותו "תולדתו" של יצחק, אלא דהכוונה בזה היא לעשו "**האמור בפרשה**" – עבודת עשו האמתית, כפי שהיא **ע"פ תורה**.

וע"פ כ"ז יבואר היטב הטעם שנקבר ראשו של עשו "בגו עיטפי" דיצחק". דבאמת "ראשו" של עשו (כפי שהוא נפרד מגופו), היינו ענינו האמתי של עשו מצד שרשו ומקורו, הוא גבוה מאד נעלה (כנ"ל), וקרינן בי' "אלה תולדות יצחק" (ועל כן ביכלתו להמצאות בחיקו של יצחק), ודוקא כשנתחבר עם "גופו", היינו הנהגתו כפי שהיתה בפועל, אזי "יצא" (ונפרד) מיצחק ואין לו שייכות לאור הקדושה, וכמש"נ "נר רשעים ידען".

(לקוטי שיחות חט"ו, ח"כ)

חידושי סוגיות

בגדרם של התורה והמצוות דלפני מתן תורה

מצינו בכ"מ בדרז"ל שהאבות קיימו את התורה עוד לפני שניתנה, וכדתנן (קידושין פב, ב): מצינו שעשה א"א את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. אך דא עקא, הנה ביומא הובאה מימרא זו בשם רב, ולא עוד אלא דבמתני' איתא "עשה א"א את כל התורה" ובמימרא דרב – "קיים". לקמן מביא רבינו ביאור חדש בגדר התומ"צ של האבות לפני מ"ת, אשר עפ"ז מיושבת שיטת רב ומבואר היטב מה הוסיף על מאמר המשנה

"עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי" (תלדות כו, ה)

וכבר הקשו¹, דמאחר שהיא משנה שלימה בסוף קידושין שעשה אברהם כל התורה כולה, מאי אתא רב לאשמעינן במאמרו במס' יומא²? (ועוד: אדפריך הכא אמילתא דרב "ואימא ז' מצות", לפרוך אמתני' דקידושין?)

מביא תי' המהרש"א והצ"ע בזה
ב. ותי' במהרש"א⁴ דבמשנה נקט "שעשה⁵ אברהם אבינו", ד"לא משמע אלא שעשה כל המצות, והיינו העשין, אבל לישנא דרב קיים

מביא קושיית המפרשים

דתוכן דברי רב משנה מפורשת היא
א. תנן בסוף קידושין¹: "מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר² עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורות".

וביומא³ גרסינן: אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' (ופריך: ואימא שבע מצות, הא איכא נמי מילה וכו'),

גליון המשנ

(5) כמה ראשונים (תוס' ר"י הזקן (הובא בפתח עינים להחיד"א סוף קידושין). תוס' הרא"ש. תוס' טוך) כתבו, דסיוס המשנה "מצינו שעשה כו" אינו מן המשנה אלא

(1) פב, א.

(2) פרשתנו כו, ה.

(3) כה, ב.

(4) חדא"ג יומא שם ד"ה קיים. ובכ"מ. וראה הנסמן על

לו אחרית ותקוה בזקנותו" - (לאחרי הראי' הא') "בנערתו מהו אומר⁹ וקוי ה' יחליפו כח) בזקנותו מהו אומר¹⁰ עוד ינובון בשיבה, וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל מצינו וכו". ולהעיר, דברייתא שם¹¹ הובאה רק הראי' הא' ולא הביא הראי' מאברהם¹²].

מתרין כפי הנראה בפשטות הענינים ודוחה, מביא תי' המפרשים ומקשה ע"ז

ג. בפשטות יש לומר, שהחידוש במאמר רב על המשנה הוא, שבמשנה קאי רק בלימוד התורה דאברהם, משא"כ רב מחדש שהי' אצלו גם קיום כל המצוות.

וכן מובן גם מהמשך הענינים, דבמשנה הובא זה בסיום מאמר ר' נהוראי¹³ "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ושאר כל אומנות אינו כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב אבל התורה אינה כן כו' וכן הוא אומר באברהם אבינו ואברהם¹⁴ זקן וה' ברך את אברהם בכל (וממשיך: מצינו

כל התורה משמע נמי אלאין של התורה" (ולכן פריך אדרב "ואימא שבע מצות"), וצ"ע, דאע"פ שלשון המשנה היא "עשה" . את כל התורה", למה תיסק אדעתין שאברהם קיים רק העשין ולא נשמר מלעבור אלאוין? והרי בוודאי השתדל אברהם לקיים כל התורה כולה עד כמה שהי' אפשר לו⁷ (ובפרט לפי גירסת המשנה שלפנינו⁸ - "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה").

[וזה שלא מקשה הש"ס בסוף קידושין "ואימא ז' מצוות" כמו שמקשה ביומא אדרב, י"ל בפשטות, כי בקידושין אין זה עיקר מקומו של ענין זה (קיום התומ"צ של אברהם), והובא במשנה רק לתוספת ראי' על פעולתה של התורה בעת זקנותו - "ונתנת

ברייתא היא, אלא דבפתח עינים (מתוס' ר"י הזקן) ובתוס' טוך שהוא לא רק בנוגע לסיום המשנה, "וכן כתוב בספרים ישנים דלעולם ילמד אדם אומנות נקי' ברייתא היא". וראה שינויי נוסחאות למשניות ובהמובא בגליון הש"ס מ"פי' הקונט" סוף קנים. וישנו בכמה גירסאות וכן בגירסת המאירי. וראה בית דוד למשניות כאן.

6) י"ג גם במשנה קידושין "קיים", כהובא על הגליון בש"ס ובמשניות. וכ"ה במאירי, יש"ש, ופתח עינים קידושין שם.

7) בגו"א על פרש"י ויגש (מו, יוד קרוב לסופו) האריך בזה, דשאר האבות (והשבטים כו') קיימו רק מ"ע ולא ל"ת (ורק אברהם קיים כל המצות). וראה שם בארוכה הטעם שהיו מקיימין רק מצות עשה.

אבל לכאורה מצינו בכ"מ איפכא, ובל' התוס' (ב"ב טז, ב ד"ה בא) "דאע"פ שלא נצטוו מכל מקום מכוער הדבר" (ושם כ' זה אפילו בנוגע לעשו). ועד"ז הוא בכמה מקומות לגבי האבות שהיו נזהרים מלעבור אל"ת.

8) ראה שינויי נוסחאות למשניות.

9) ישע"י מ, לא.

10) תהלים צב, טו.

11) ובסיום המס' (פב, ב). אבל בירושלמי שם הובאה ראי' זו (בסגנון אחר קצת) גם בביריתא.

12) וראה מה שהקשה עוד על דברי המהרש"א בשירי קרבן לירושלמי סוף קידושין.

13) ואף את"ל דלשון זו אינה מדברי ר"נ עצמו (וראה לעיל הערה 5), ה"ז בהמשך לדבריו.

14) ח"ש כד, א (בהשמטת תיבות).

שה' צוה לו כך. וכן משמע בפרש"י ביומא שם¹⁸: על קושיית הש"ס על מאמר רב 'ואימא שבע מצות' פרש"י ז' מצות שנצטוו לשאר כל בני נח, אבל תורה לא ניתנה לה' - "ש"מ¹⁷ דמפרש דברי רב שקיים אברהם את התורה לאחר שניתנה (ועל"י קאי קושיית רב שימי)".

אבל לכאורה חידוש גדול הוא לומר דרב ס"ל שאברהם נצטווה על קיום כל התורה, וכמו שהקשה החיד"א¹⁹, ד"ליכא למ"ד שאברהם אבינו ע"ה נצטווה יותר מהמילה וז' מצוות, אלא הוא מעצמו סביר וקביל".

מבאר ב' אופנים בגדר התורה ומצוות דלפני מתן תורה ועפי"ז מחלק בסברותיהם של ב' המימרות

ד. ונ"ל בזה, ובהקדם דבגדר תורה ומצות בימי האבות לפני שניתנה²⁰ יש לבאר בשני אופנים²¹: א) דישנה החפצא דתורה ומצוות (שהרי אלפיים שנה קדמה תורה לעולם²²), אלא שעדיין לא הי' ציווי להנברא (כיון שעדיין לא ניתנה למטה), ולפ"ז קיום המצוות לפני מ"ת הוי בגדר אינו מצווה ועושה

(18) ד"ה שבע מצות.

(19) פתח עינים שם. כסא רחמים לאבות דר"נ (ב"תוספות) פל"ג בתחלתו.

(20) בגדר האבות וקיום המצוות שלהם כבר האריכו במפרשים. וראה פרשת דרכים דרך האתרים דרוש ג. בית האוצר להר"י ענגיל בתחלתו. ועוד.

(21) ועל"ד שיש לפרש ב' אופנים בהא דקטנים אינן בני מצוה, אם שאין תומ"צ שייכים אליהם, או דלכל ישראל ניתנו (וגם להם) אלא דקטנים אינם בני חיוב ועונש כו' - ראה לקו"ש ח"ד ע' 9412 וש"נ. וראה מנ"ח מצוה רס"ג בסופה.

(22) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. וש"נ.

שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה כו" - והיינו שהמדובר בהמשך הענינים במשנה זו הוא בענין לימוד התורה. משא"כ מאמרו של רב ביומא בא בהמשך להמבואר שם לפנ"ז דאברהם זקן ויושב בישיבה הי' (ומימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם כו'), שע"ז מביא הש"ס מאמר רב, דנוסף לזה שאברהם למד תורה, הרי עוד זאת, קיים אברהם אבינו כל התורה כולה (וע"ז מקשה הש"ס מנין שקיים אברהם אבינו המצות כו').

אבל אף שפירוש זה מתיישב היטב בלשון רב "קיים אברהם אבינו", מ"מ קשה לפרש לשון המשנה (בקידושין) "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה" דקאי על לימוד התורה בלבד ולא על עשיית המצות בפועל. והרי מביא רא"י מהכתוב "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקותי ותורות", שמפורש בו¹⁵ שמירת ועשיית המצוות¹⁶.

יש מפרשים¹⁷, דמתני' משמע שעשה אברהם כן מדעתו (וכמודגש במשנה "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה"), אבל רב נקט "קיים", דמשמע שנצטווה על כך וקיים הציווי, ודייק לה מדכתיב אשר שמע אברהם בקולי ומשמע

(15) ואולי זהו טעם הגירסא שהביא במלאכת שלמה סוף קידושין שהובא רק "עקב אשר שמע אברהם בקולי".

(16) בירושלמי כאן "ששימר את התורה", ועד"ז איתא בכמה דר"ל, ובכ"מ "קיים", "עשה אותה ושמר אותה", "עשה אותה ודקדק בה", ועוד - ראה תו"ש פרשתנו עה"פ אות כח. וש"נ.

(17) שירי קרבן לירושלמי סוף קידושין.

עליהן²⁶, מ"מ יכולין לקיימן²⁷ ונחשב לקיום מצוה, וקיי"ל²⁸ כהדיעות שנושים יכולות לברך על קיום מ"ע שהזמ"ג "אשר קדשנו במצותיו וצונו".

ועדיין צריך ביאור: מה נוגע כאן לתוכן דברי המשנה להדגיש ש"עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", שלא הי' בזה אפילו החפצא דתורה, וכן מה נוגע בהסוגיא דיומא ההדגשה (שבמאמר רב) שהי' אצל אברהם גם החפצא דתורה?

ויובן זה בהקדם ביאור ההוספה (משנה, קידושין שם) בהראי' מאברהם "וכן הוא אומר באברהם אבינו" על הראי' הא' מהכתוב "עוד ינובון בשיבה":

הראי' מהכתוב "עוד ינובון בשיבה" יש מקום לפרשה שזה ש"התורה אינה כן (כשאר אומנות) אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו", הוא בגדר שכר על לימוד התורה (וקיום המצות) בימי נערותו (וכפרש"י²⁹ "אבל התורה אינה כן, שאף הבא לידי זקנה או ייסורין ואינו יכול לעסוק בה הוא אוכל ממתן שכרה דכתיב עוד ינובון בשיבה"), או עכ"פ זכות התורה מצד עצמה, עצם החפצא דתורה דמגינא ומצלא³⁰

(שמצינו לאחרי מ"ת), דישנן לתורה ומצוות אלא שהגברא אינו מצווה עליהן. (ב) לפני מ"ת ליכא החפצא דתורה ומצות בעולם, דלא רק שלא הי' ציווי להנברא, אלא שהחפצא נתחדשה (בעולם) בשעת מ"ת²³. ויש לומר, שזהו החידוש במאמר רב על מאמר המשנה:

במאמר המשנה, שמדייק "שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", כוונתו שלפני מ"ת לא חל על פעולת התומ"צ דהאבות גדר של קיום מצוה, אלא מעשה סתם, כיון שכל החפצא נתחדשה בשעת מ"ת²⁴.

ואילו רב מחדש שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה, דאף שהתורה לא ניתנה עדיין, מ"מ ישנה להחפצא דתורה ומצות, אלא שלא נצטווה לקיימן, ושפיר יוכל לחול על מעשה אברהם שם "קיום" מצוה²⁵ [וע"ד נשים בקיום מ"ע שהזמן גרמא, שאף שאינן מצוות

תנחומא וישב ד.

(23) ראה בארוכה (בסגנון אחר) לקו"ש חט"ז (ע' 212 ואילך. 218 ואילך). וש"נ.

(24) להעיר מהקושיא בתוס' הרא"ש סוף קידושין. וראה השינויים בזה ברז"ל "עד שלא ניתנה" (כבמשנתנו), ובירושלמי סוף קידושין "עד שלא באה לעולם", ובתוספתא סוף קידושין "עד שלא באת" ומסיים "מלמד שנתגלו לו טעמי תורה ודקדוקי". וראה ב"ר פצ"ה, ג "עד עכשיו לא ניתנה תורה כו' (ומסיים) ומהיכן למד אברהם את התורה כו'" (וראה שם הדיעות בזה).

(25) וע"ד ב' האופנים דיל' במצות דקטן שמדרבנן (ראה לעיל הערה 21), אם חל ע"ז שם מצוה דאז צריך לקיימן בכל הפרטים, או דהוי רק מעשה והכשר בעלמא, ואין העשי' צ"ל בכל הפרטים כגדול - ראה לעיל ע' 26 ואילך. וש"נ.

(26) משנה קידושין כט, א. רמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ג. טושי"ע (ודאדה"ז) אר"ח סי' ז' ס"ב (א). ועוד.

(27) ראה רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. תורה דלמא (עירובין צו, א). ובכ"מ.

(28) רמ"א (וש"ע אדה"ז) אר"ח שם ס"ב (ג). טור (וראה חי' הגהות לסי' ז' שם) ורמ"א (וש"ע אדה"ז) סתקפ"ט ס"ו (ב). וראה שו"ת הצ"צ אר"ח סי' ג. - וראה לקו"ש חלק לא ע' 69.

(29) ד"ה אבל התורה.

(30) ראה סוטה כא, א.

אלא שהזריזין מקדימין למצות שנאמר³³ וישכם אברהם בבוקר ויחבוש וגו' אלא אמר רבא רב יוסף הא קא קשיא לי' כו' א"נ שאני אברהם דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו א"נ משום דזקן ויושב בישיבה הוה כו".

וע"פ פירוש הערוך הנ"ל יש לומר, דזהו שהביא הש"ס לאח"ז מאמר רב "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה", והיינו שאין זה רק אגב אורחא דהסוגיא דלימוד התורה וקיום המצות דאברהם, אלא דכיון שבמעשה אברהם הי' גדר קיום מצוה, שהרי היתה חפצא דתורה, לכן אפשר ללמוד (גם) מאברהם, אף שהי' לפני הציווי על קיומן [ולפ"ז מוסבר מה שאפשר ללמוד מאברהם לא רק ענין הזריזות בקיום המצות אלא גם בענין קיום המצות גופא].

ממתיק הביאור דלעיל ע"פ פנימיות
ה. והנה ביאור הנ"ל בל' המשנה "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה" (שלא הי' בה ענין החפצא שבתורה) מתאים גם עם הפירוש הפנימי ב"עשה" - שהוא פעל וחדש בה (ע"ד לשון הכתוב³⁴ "ואת הנפש אשר עשו בחרן", וכפשוטו פירושו ברז"ל³⁵ דקאי על "עשיית" גרים, ד"אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים").

והיינו דאברהם בעשייתו ועבודתו "עשה" - פעל והמשיך התורה בשביל בני ישראל,

גם בזקנותו. וע"ז קמ"ל ראי' הב', שזהו גם מצד (זכות) מעשה הגברא גרידא, היינו זכות שאינה קשורה עם הזכות שבתורה מצד עצמה (וממילא גם לא עם השכר הכרוך בלימוד התורה), וכפי שמצינו באברהם "שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", דמזה משמע שאף שלא הי' אז כל הגדר דתורה (וא"כ לא הי' גם ענין הזכות שבתורה שמצד עצמה וכמובן לא השכר שבתורה) מ"מ נאמר בו "ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל", היינו שגם בו פעלה התורה "לעת זקנותו", וכל זה רק מצד הזכות שבמעשה הגברא (בלימוד התורה) גרידא.

וע"פ הנ"ל (בביאור הראי' מאברהם) מובן הטעם שהוצרך התנא להדגיש במתני' שבקיום התורה של אברהם אבינו לא היה החפצא של התורה.

ויש לומר, דכמו"כ במאמר רב ביומא שם נוגע הדיוק "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה", שהיתה כבר חפצא דמצוה, ובמילא שיש בעשיית אברהם הגדר דקיום מצוה:

לעיל בגמ' שם איתא "צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי אמר רב יוסף אנן מאברהם ניקום וניגמר (ופי' הערוך³¹ היאך נלמד מאברהם שקיים התורה עד שלא ניתנה ואין לנו ללמוד אלא ממנה נביאים מפני שנהגו בהלמ"מ), אמר רבא תנא גמר מאברהם ואנן לא גמרינן מיני' דתניא וביום³² השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה

(33) וירא כב, ג.

(34) לך לך יב, ה.

(35) כפרש"י עה"פ (מב"ר פל"ט, יד. ע"ש).

(31) ערך שחר (הא') - נעתק על הגליון ביומא שם. ועד"ז בר"ח יומא שם. ועוד.

(32) תזריע יב, ג.

דכיון ש"האבות הן הן המרכבה⁴⁰ ("שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם"⁴¹) ועל כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה⁴²].

(לקוטי שיחות חל"ה שיחה לפ' ויצא, וע"ש ביאור כ"ז ע"פ פנימיות העניינים).

וכמאמר חז"ל בנוגע לכמה דברים "מעשה אבות סימן לבנים"³⁶, ופירושו שהוא נתינת כח לבנים³⁷, כן הוא בנוגע לכללות ענין התורה³⁸, שע"י עבודת אברהם במסירת נפש על התורה והמצוה "עשה"³⁹ והמשיך את התורה לבניו, כל בני ישראל אחריו. [וכמו שהוא בשייכות לנשמות ישראל,

(שהש"ר פ"א, ג (א)) ריחות היו זהו בהמצות שעשו מצ"ע . . אבל בחסד ה' ע"י הנסיונות המשיכו ג"כ מבחי' עצמות א"ס" (כמו המצות שלאחרי מ"ת).
 (40) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ועוד.
 41 תניא פכ"ג.
 (42) תניא פ"ח.

(36) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו.
 (37) ראה רמב"ן לך לך יב, ו. שם, יוד. יד, א. פרשתנו כו, א. ועוד.
 (38) ראה בארוכה ע"ד החסידות תו"ח לך לך (פ"ג, סע"ג ואילך). שם ח"ש (קלה, סע"א ואילך), ובכ"מ.
 (39) להעיר מד"ה אנכי מגן לך תרע"ח (קה"ת תשנ"א) בנוגע למצות שקיימו האבות, ושם בסופו "דמש"א

דרכי החסידות

על דבר כזה צריכים להיות אצל הרבי

"תורה שלימה בת הרבה הלכות, פיתח מורנו הבעל שם טוב במסכת אהבת ישראל עוד בזמן היותו נסתר, וכשהגיע הזמן המאושר ובשמים הכריחו אותו להתגלות, הגביר הבעל שם טוב בין שאר פעולותיו את דרכו באהבת ישראל"

על עניינים כאלה צריכים להיות אצל הרבי

החסיד ר' גרשון דוב התאונן בפני הרה"ח והרה"ג ר' הלל מפאריטש, שהזולת לא אכפת לו, - הוא לא התכוון לגשמיות, שכן הוא עצמו היה עני מרוד, כוונתו היתה בעניינים רוחניים - ענה לא ר' הלל: בכלל על עניינים כאלה צריכים להיות אצל הרבי, רק מפני שזה ענין פחות ביותר, לא הולכים אל הרבי על כך.

ר' הלל ספר אז שכאשר החסיד ר' בנימין קעלצקר היה מתפלל - זה פעל על המאזינים פתיחת המוח, כלומר בעניין השגה והבנה, וכאשר החסיד ר' פנחס היה מתפלל - זה פעל פתיחת הלב על כל המאזינים, גם על אנשים פשוטים.

(ספר השיחות התש"ג משיחת א' דחג השבועות עמ' ק"ל-א).

האור מאצילות שהתגלה בגמ"ח הפשוט

בפלוצק היה חסיד חנווני בשם ר' ישראל. הוא היה נוסע אל ה"צמח צדק". היה יהודי פשוט. פעם אחת היה בליובאוויטש אצל ה"צמח צדק" בפרשת וירא, ושמע מאמר חסידות מהרבי שאברהם אבינו היה נדיב בגופו בממונו ובנפשו, והרבי ה"צמח צדק" הביא את מאמר הפרדס בשם ספר הבהיר: אמרה מדת החסד לפני הקב"ה כו'. והרבי הוסיף, שאברהם אבינו בהיותו כאן למטה החליף בגמילות חסד שלו בגשמיות את ספירת החסד של אצילות. במילא מובן שאברהם אבינו

היה למעלה ממידת החסד של אצילות, שהרי אם מדת החסד של אצילות היתה למטה, לא היתה יכולה להתלבש בגשמיות, ואילו אברהם אבינו המשיך את החסד בגשמיות, וזאת מפאת מעלת הנשמה בסוד הבירורים.

ר' ישראל שמע את הדברים ושינן אותם. את כל המאמר לא תפס, רק מילים בודדות החדירו אותו ואותן הוא שינן לעצמו. - פעם היה הסדר כשחסיד שב לביתו מליובאוויטש ערכו לו קבלת פנים והתאספו לשאול אותו על מה ששמע וראה - ושאלו את ישראל החנווני, אולי אתה יכול לחזור על המאמר, והוא ענה בשלילה, רק כמה מילים ששיננתי לעצמי, והוא חזר בפניהם על הפסקה האמורה. לאחר מכן יצא למסחרו כדרכו. בשוק היה גם נחמן החנווני ויוסף החנווני, והחליט ישראל החנווני להיכנס אל נחמן החנווני לבקש ממנו גמ"ח. הוא לא נצרך אז לכסף, אך בשומעו מהרבי המעלה שבגמ"ח, רצה לזכות את חברו במצות גמ"ח. כך עשו גם נחמן ויוסף החנוונים וכך נהגו כל יום להלוות אחד לשני גמילות חסד.

כשבא ישראל החנווני שוב לליובאוויטש, יצא ה"צמח צדק" לבית המדרש ושאל אחד הגבאים על ישראל החנווני, מי הוא? ולא ידעו, כי הוא היה מהחסידיים הבלתי מפורסמים. ושאל ה"צמח צדק" את חיים בער שענה לו שזה ישראל החנווני מפלוצק, והורה ה"צמח צדק" להכניסו אליו. כשר' ישראל נכנס אל ה"צמח צדק", שאל אותו הרבי מה היא העבודה שלו, וענה שהוא קם בחמש בבוקר, אומר תהילים, שותה תה, מכין עצים והולך לבית המדרש להתפלל. אחרי התפילה הוא לומד פרק משניות, הולך לביתו, אוכל ויוצא לשוק. לעת מנחה הולך שוב לבית המדרש להתפלל מנחה, לומד "עין יעקב", מתפלל מעריב ושב לביתו.

ממשיך ה"צמח צדק" ושואל אותו: נו, צדקה? אמר לו ר' ישראל שהוא אדם עני ואין ביכולתו לתת. ה"צמח צדק" המשיך לשאול אותו עד שהביא אותו לספר על התנהגותו בגמילות חסדים. לאחר מכן שאל אדמו"ר מוהר"ש את ה"צמח צדק" - להיותו יותר מקורב לאביו וגם דר יחד איתו במעונו - מה ראית עליו? ענה לו ה"צמח צדק": ראיתי על ישראל החנווני עמוד אור של חסד דאצילות.

(סה"ש ה'תש"א עמ' לה-לו)

מסכת אהבת ישראל של הבעש"ט

"אהבת ישראל" בן מאתיים השנה ויותר, שנטע מורנו הבעל שם טוב נ"ע בעדת החסידים לכל מפלגותיהם, הענפים השונים שבאילנא דחיי, תלמידי מורנו הבעל שם טוב ותלמידי תלמידיו החבריא קדישא זי"ע שהקיפו - בלי עין הרע - שלשת רבעי - כ"י - של כלל ישראל, היתה לה השפעה טובה גדולה גם על היראים ושלימים שבחלק הרביעי בכלל ישראל, בפרט זה של אהבת ישראל. אהבת ישראל היא ירושה שהנחיל מורנו הבעל שם טוב לכלל ישראל. בזכרוני משנת תרנ"ו ישנה רשימה איך שבים מלואת לו שש עשרה שנה - בשנת תע"ד - הגיע הבעל שם טוב, באמצעות

אימרה מסויימת ששמע מאליהו הנביא, לדרך בעבודה שהיא היא המקור לאהבת ישראל זו שנטע מורנו ורבנו הבעל שם טוב נ"ע בתלמידיו הקדושים ובמקושריו, כשנתמנה לנשיא עדת הצדיקים. כידוע, נתקבל מורנו הבעל שם טוב נ"ע עוד בקטנותו בעדת הצדיקים הנסתרים, וגדל מזמן לזמן בעילוי אחר עילוי. את מעמדו ומצבו האמיתי של הבעל שם טוב לא ידעו הרבה שנים גם גדולי עדת הצדיקים הנסתרים ונשיאם הגאון הצדיק ר' אדם בעל שם.

מורנו הבעל שם טוב היה צדיק נסתר גם בפני עדת הצדיקים הנסתרים ונשיאם הקדוש. תודות לכשרונותיו המופלאים ומדותיו הטובות נתקבל בהיותו בן תשע עשרה שנה בועד החבריא קדישא בתור חבר טוב כאחד מהם.

משנתבסס מעמדו של הבעל שם טוב נ"ע בעדת החבריא קדישא של הצדיקים הנסתרים, הציע בפניהם דרך חדשה בעבודת הצדיקים: להקדיש שימת לב גם על האנשים הפשוטים, לחזקם בעבודתם הפשוטה, בתפלתם ואמירת תהלים בתמימות, ולהשתדל להושיב מלמדים בעיירות ובמושבים של אנשים פשוטים אלה כדי ללמד את ילדיהם תורה וגם לומר אגדה בפני המבוגרים. הצעתו זו של הבעל שם טוב התקבלה ובמשך כמה שנים כבר ראו את הפירות הטובים והתועלת הרבה ממנה. עם התמנותו של הבעל שם טוב לנשיא קיבלה דרכו זו של הבעל שם טוב בקירובם של האנשים הפשוטים עמדה נרחבת.

דרך הבעל שם טוב שעסק בה כל ימיו וגם ביקש את חבריו מהחבריא קדישא לנהוג כך: לזכות אנשים נשים וטף שבבתיים ובמקומות עבודתם, יודו ויברכו את שמו של הקב"ה עבור בריאותם ופרנסתם, על ידי שעל שאלות על מצב בריאותם ופרנסתם שלהם ושל בני ביתם - יענו בדברי שבח והודיה להקב"ה - נתפרסמה ביותר בין קהל עדת ישורון במאות עיירות וישובים.

עוד בזמן נשיאותו של הגאון הצדיק ר' אדם בעל שם, כשמורנו הבעל שם טוב היה חבר ועד השלשה של עדת הצדיקים הנסתרים, הציע הבעל שם טוב לנשיא ולחבריא קדישא שבעבודתם הקדושה יקדישו חלק רב לעבודה נרחבת להקניית המדה הטובה של אהבת ישראל.

תורה שלימה בת הרבה הלכות, פיתח מורנו הבעל שם טוב במסכת אהבת ישראל עוד בזמן היותו נסתר, וכשהגיע הזמן המאושר ובשמים הכריחו אותו להתגלות, הגביר הבעל שם טוב בין שאר פעולותיו את דרכו באהבת ישראל, פעולה שבמשך זמן קצר משכה אלפי משפחות בערים ועיירות להתקרב אל דרך הבעל שם טוב נ"ע.

(ספר השיחות התש"ג שיחת ח"י אלול עמ' קנ"ד קנ"ה).